

ва масової маніпуляції, що у остаточному підсумку стає глобальним соціальним проектом інформаційного суспільства.

Список літератури

1. Балабанов П.И. Методологические проблемы проективной деятельности [Текст] / П.И. Балабанов. – Новосибирск : Наука, 1990. – 200 с.
2. Бистряков І.К. Сталий розвиток України: постмодернізм, простір, методологія управління / І.К. Бистряков // Вісник Національної академії наук України. – 2012. – № 7. – С. 47-53.
3. Дротянко Л.Г. Концепції інформаційного суспільства та культури постмодерну: компаративний аналіз / Л.Г. Дротянко // Вісник Національного авіаційного університету. Серія : Філософія. Культурологія : зб. наук. праць. – 2006. – № 2 (4). – С. 5-12
4. Клешня Г.М. Особливості соціального проектування в культурі Постмодерну / Г.М. Клешня // Вісник Національного авіаційного університету. Серія : Філософія. Культурологія : зб. наук. праць. – К. НАУ, 2014. – №2 (20). – С. 129-133.
5. Кримський С.Б. Цивілізаційний розвиток людства / С.Б. Кримський, Ю.В. Павленко. – К. : Вид-во «Фенікс», 2007 – 316 с.
6. Мотрошилова Н.В. История философии : Запад – Россия – Восток / Н.В. Мотрошилова ; [под ред. проф. А. М.

Руткевич]. (кн. 4 : Философия XX в.) ; 2-е изд. – М. : «Греко-латинский кабинет» Ю. А. Шичалина, 2003. – 448 с.

7. Ороховська Л.А., Мас-медіа інформаційної доби та проблема атомізації суспільства / Л.А. Ороховська // Вісник Національного авіаційного університету. Серія : Філософія. Культурологія : зб. наук. праць. – 2012. – № 2 (16). – С.52-56
8. Попова И.М. От социального знания к социальной инженерии [Текст] / И.М. Попова // Социологические исследования. – 1988. – № 1. – С. 26-32.
9. Ченбай Н.А. Інноваційні технології в університетській освіті інформаційного суспільства / Н.А. Ченбай // Вісник Національного авіаційного університету. Серія : Філософія. Культурологія : зб. наук. праць. – К. : НАУ, 2015. – № 2(22). – С. 77-80.
10. Шахназаров Г. Глобализация и глобалистика – феномен и теория [Электронный ресурс] / Г. Шахназаров // Pro et Contra. – Режим доступа : <http://pabs.carnegie.m>. – Назва з екрану.
11. Хайдеггер М. Время картины мира / М. Хайдеггер // Время и бытие. – М. : Республика, 1993. – С. 41-63.
12. Ягодзінський С.М. Гуманітарні інновації у просторово-часовому вимірі інформаційного суспільства / С.М. Ягодзінський // Вісник Національного авіаційного університету. Серія : Філософія. Культурологія : зб. наук. праць. – 2013. – № 2. – С. 81-84.

H. Kleshnya

SOCIAL PROJECTION PLANING AS A WAY OF CREATION OF THE FUTURE IN THE INFORMATION SOCIETY

Cultural and philosophical analysis of social engineering in the context of cultural and civilization expansion process in information age are analyzed.

Keywords: social project, forecasting, cultural and historical experience, information society

A.H. Kleshnya

СОЦИАЛЬНОЕ ПРОЕКТИРОВАНИЕ КАК СПОСОБ СОЗДАНИЯ БУДУЩЕГО В ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЩЕСТВЕ

В статье автор осуществляет культур – философский анализ социального проектирования в контексте культурно-цивилизационного процесса развертывания информационной эпохи.

Ключевые слова: социальный проект, прогнозирование, культурно-исторический опыт, информационное общество

УДК 316.77

У.П. Кошетар

САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ ЛОКАЛЬНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Національний авіаційний університет

Анотація. У статті розглянуто проблеми самоідентифікації локальних цивілізацій в умовах глобалізації, що супроводжується міграцією і зіткненням культур та обґрунтовується, що проведення політики мультикультуралізму має бути спрямоване на недопущення розпалення міжнаціональних та міжетнічних конфліктів.

Ключові слова: глобалізація, локальні цивілізації, мультикультуралізм, самоідентифікація.

Вступ

Ми живемо в світі, де майже всі країни неоднорідні за своїм складом, де близько 5000 етнічних груп проживають приблизно в 200 країнах і де дві третини з них мають, по крайній мірі, одну значну меншість – етнічну чи релігійну групу, на яку припадає не менше 10 % населення [1, с. 2]. Тому актуальним стає визнання державами культурної самобутності народів і створення сприятливих умов для її реалізації. Свобода вираження своєї ідентичності людьми має забезпечуватися політикою держав, спрямованою на те, щоб уникнути дискримінації в будь-якій галузі суспільного життя (отримання освіти, роботи, просування по службі, участь у політичному житті). Адже нерідко певні групи людей зазнають дискримінації в суспільстві через те, що ведуть спосіб життя, відмінний від того, що його веде більшість у суспі-

льстві, і ця більшість створює умови, які виключають можливість для меншості реалізувати право на такий спосіб життя. Так відбуваються утиски на релігійній, етнічній основі, коли від меншин вимагають відмовитися від своїх звичаїв, традицій і вести спосіб життя, прийнятий більшістю суспільства. Часто меншини виключаються з участі в суспільному житті через свою культурну самобутність.

В умовах глобалізації відбувається більш інтенсивна взаємодія культур, що спричиняє біфуркаційні механізми в світовій спільноті. Посилення міграційних процесів поглиблює нерівноважний стан, обумовлює загостренням релігійних конфліктів. Групи мігрантів, замість прагнення до інтеграції, все більше самоідентифікуються як представники окремої культурно-релігійної традиції, не бачають вести дискурс з титульною нацією. Ці локальні спільноти

ставлять перед державою вимоги забезпечити інституціональну відкритість перед специфічними виявами її релігійно-культурної самобутності, тоді як усередині самої спільноти практикуються закритість і примус до виконання її членами вимог традиційних релігійних настанов.

Аналіз досліджень і публікацій

Проблеми цивілізації, культурно-цивілізаційного підходу розглядалися в працях А. Бичко, І. Бичка, В. Базилевського, В. Воловика, П. Гнатенка, В. Горського, Г. Касьянова, О. Корха, С. Кримського, О. Кульчицького, В. Литвина, М. Михальченка, В. Пронякіна, Т. Яшук та ін.

Проблеми впливу процесів глобалізації на самоідентифікацію локальних цивілізацій розглядають сучасні дослідники В. Андрущенко, І. Бойченко, Ю. Габермас, С. Гантінгтон, Б. Глотов, В. Крисаченко, Л. Ороховська, Ю. Павленко, Ю. Пахомов, М. Степико та ін. Проблеми мультикультуралізму присвячені праці В. Галецького, Л. Дротянко, В. Жолдокова, В. Іноземцева, У. Кімліка, Дж. Комароффа, Ч. Кукатаса, В. Малахова, О. Неменського, Н. Полякової, Ф. Фукуями та ін.

Постановка завдання

Метою даної статті є дослідження проблем самоідентифікації локальних цивілізацій в умовах глобалізації, коли культурна (цивілізаційна) ідентичність постає, з одного боку, мірилом згуртованості, а з іншого боку, – дезінтеграції та конфліктів в міжнародних відносинах.

Основна частина

Глобалізація приводить до універсалізації стандартів у сферах економіки, політики, духовної культури. Разом з тим світова спільнота має враховувати особливості культури різних народів, сприяти їх самоідентифікації в єдиному глобальному просторі. Люди повинні мати культурну свободу, щоб мати можливість вибору ким бути. Емігранти можуть диференціюватися від більшості в суспільстві, тобто зберігати свою самобутність, не інтегруючись у суспільстві, або добровільно асимілювати, адже здійснення культурної свободи може призвести до скорочення, а не до розширення культурного розмаїття. Це відбувається тоді, коли люди пристосовуються до способу життя інших людей і свідомо роблять такий вибір. У такому разі було б помилкою виступати проти культурної свободи на основі того, що вона веде до зменшення культурного розмаїття, адже свобода сама по собі є цінністю. Політики ХХІ століття мають сприяти тому, щоб люди отримали ширші можливості вибору, щоб їм не доводилося відмовлятися від своєї самобутності для отримання доступу до соціальних і економічних можливостей.

Зміни в нормах моралі, в релігійній сфері, в мистецтві та інших духовних практиках, які відбуваються під впливом глобалізації, приводять до змін світогляду як окремих особистостей, соціальних груп, так і суспільства загалом. У свою чергу вони зумовлюють зміни ідентичності окремих людей і самоідентифікації локальних спільнот. Самоідентифікація може відбуватися двома шляхами: в уподібненні себе до інших, віднесенні себе до домінуючої в да-

ному суспільстві ідентичності, тобто зводиться до уніфікації, омасовлення; у протипоставленні себе даному суспільству, тобто функціонувати як індивідуальне самовизначення унікальної істоти, що протистоїть іншому світу [2, с. 562-563]. Зміна самоідентифікації в соціокультурному відношенні відбувається лише тоді, коли особистість починає сприймати іншу культуру як свою власну.

Хоча представники різних соціальних груп є носіями різних культур і відрізняються своїм світоглядом, цінностями, звичаями та традиціями, проте зміни, які відбуваються в економічній, соціально-політичній сферах, обумовлюють серйозні зрушення і в культурних засадах світу, що глобалізується. Як слушно зазначає Р. Інглегарт, «змінилося все: стимули, що спонукають людину до праці, суперечності, які стають причинами політичних конфліктів, релігійні переконання людей, їх відношення до розлучень, абортів, гомосексуалізму, значення, яке людина придає створенню сім'ї та народженню дітей» [3, с. 249]. Усе це може спричинити зміни самоідентифікації спочатку окремих людей, а згодом – і локальних цивілізацій, оскільки саме соціокультурна сфера є генетичним ядром кожної локальної цивілізації.

У окремих цивілізаціях немає чітко визначених кордонів, початку й кінця. Люди часто ідентифікують себе по-різному, через що структура цивілізацій з часом змінюється. Досліджуючи проблеми соціокультурної ідентичності, Л. Воробйова констатує, що в сучасних культурологічних і макросоціологічних моделях мова йде переважно про дві тенденції – «прогресуючу» ідентичність, що базується на цінностях, які принесла інформаційна революція й постіндустріальна епоха загалом, і про ідентичність, що вибудовується за допомогою інверсії до культурних джерел. Тобто вплив глобалізації на ціннісну свідомість здійснюється двома шляхами – реорганізацією структури ціннісної свідомості зі зміною ієрархії базових цінностей та введенням нових додаткових модернізаційних цінностей [4, с. 217].

Самобутність (мова, звичаї, традиції, релігія, мистецтво) складають сенс цивілізаційного обличчя будь-якого народу, і їх втрата рівноцінна зникненню даної цивілізації з обличчя Землі. На жаль, історії відомі такі приклади (зокрема, знищення європейцями цивілізації інків). Тому необхідно шукати способи інтеграції народів і їх культур, які б забезпечили збереження основних соціально-культурних цінностей кожного з них, адже «виклик глобалізації не є суто зовнішнім викликом партикулярним чи локальним цінностям з боку загальнолюдських чи таких, що зазіхають на цю роль. Глобалізація – це процес створення всепланетарного людства і – разом з тим – вона обіймає ті загальні умови, правила, норми існування, що з'являються внаслідок виникнення всепланетарного людства», – слушно зазначає С. Пролєєв [5, с. 140-141].

Історія показує, що віра в глобалізацію як фактор гомогенізації не виправдовується. Глобалізація нерозривно пов'язана з локалізацією, із збереженням локальних ідентичностей. Глобалізаційні зміни в культурі заставляють людей повернутися до своїх традиційних основ, до базових цінностей суспільства (відношення до життя, смерті, дітей і т.д.). Якщо ж

глобалізація відбуватиметься за проектом Заходу, в першу чергу США, то відбудеться вестернізація світу, яка може привести до змін самоідентифікації локальних спільнот. Такий сценарій майбутнього домінування Заходу, в тому числі і в сфері культури, переконливо змальовує С. Гантингтон: «Розподіл культур у світі відображає розподіл влади» [6, с. 132].

Культурна свобода є життєво важливою складовою людського розвитку, тому що для повноцінного життя індивіду абсолютно необхідно визначити свою ідентичність, і не втратити при цьому поваги з боку інших, так само як не позбавити себе можливості вибору в якихось інших відносинах. Ідеал свободи включає можливість відкрито сповідувати свою релігію, говорити рідною мовою, пишатися своєю етнічною або релігійною спадщиною, не боячись бути висміяними і покараними чи позбавленими можливостей, які доступні іншим.

Оскільки релігія має вагоме значення при визначенні ідентичності людей, немає нічого дивного, що релігійні меншини ведуть боротьбу за культурну свободу. Іммігрантські релігійні та етнічні меншини, зберігаючи групову організацію, зберігають і відповідну релігійну та етнічну ідентичність, яка не дозволяє їм до кінця проходити процеси асиміляції. Часто вони здійснюють активний опір асиміляції й це веде до ускладнення взаємин груп іммігрантів з традиційним суспільством. Досить часто групи іммігрантів неадекватно сприймають встановлені суспільством, у якому вони опинилися, норми і правила та інтерпретують їх по-своєму. Тому єдиний культурно-нормативний простір країн розмивається, а це може призвести до нових суперечностей та конфліктів і поставити під загрозу єдність держави.

Історія довела, що падіння всіх великих імперій, які нав'язували підкореним народам культуру метрополії, спосіб життя пануючої нації, є неминучим. Неможливо побудувати єдину світову спільноту з єдиною культурою. Це неминуче викликало б ріст сепаратизму та відродження фундаменталізму. Крім того, важливо не допустити, щоб сучасна експансія масової культури, яка поширюється за допомогою сучасних інформаційних технологій, витіснила національні культури. Через міграційні процеси, зіштовхуючись з культурними суперечностями, люди часто страждають від втрати своєї ідентичності. Особливо це характерно для представників Сходу, які опинилися в західному суспільстві, охопленому споживанням. Проте одночасно з руйнуванням старої системи цінностей виникає усвідомлення необхідності нової системи цінностей, яка б забезпечила основу стабільності суспільного і особистого життя.

Розглядаючи вплив глобалізаційних процесів на свідомість людей, Ю. Шинкаренко висуває припущення, що «глобалізація ... має розглядатися як такий стан суспільної свідомості, коли люди розглядають себе як частину дійсно глобального цілого і відповідно приймають універсальність культурних смислів. Це є максимальним вираженням космополітизму. А якщо так, то мають відбутися дуже критичні зміни в психіці і, відповідно, в моделях поведінки людей» [7, с. 26]. Космополіти почувають себе так же «вдома» в рамках культур інших народів, як у своїй власній. На відміну від космополітів, локалісти, про-

живаючи в інших країнах, відмовляються асимілюватися в їхню культуру та намагаються зберегти власну національно-культурну ідентичність. Часто в сучасному світі спостерігається плюралістична ідентифікація, окремі аспекти якої взаємодоповнюють один одного (расова, етнічна, мовна, релігійна приналежність, громадянство). Людина може ототожнювати себе з багатьма різними групами.

Поворот від політики, спрямованої на формування національно-державної ідентичності до політики культурної ідентичності, пов'язаний із процесом мультикультурізації. Виникають нові соціальної ідентичності, які базуються на специфічній конфігурації свідомості, що ґрунтується на історії, мові, расі. Це веде до розпаду націй на множини етнічних та культурних утворень. Культурна етніфікація веде до створення розмаїття культурних ідеологій, які швидко поширюються в усьому світі та сприяють активній політизації культурних ідентичностей серед іммігрантських меншин, субнаціональних регіонів та місцевого населення.

Проведення політики мультикультуралізму показало, що вона може підірвати гомогенний соціально-культурний простір національних держав. Різні національні групи, спираючись на права людини, насамперед, на право свободи пересування, вимагають встановлення прозорих кордонів і права жити в межах будь-яких національно-державних утворень. Іммігрантські релігійні і етнічні меншини, зберігаючи групову організацію, зберігають і відповідну релігійну й етнічну ідентичність, що не дозволяє їм до кінця, як уже зазначалося, проходити процеси асиміляції. Як слушно зазначають Л. Дротянко і В. Жолдоков, коли діє принцип «свої – чужі», то саме громадянське суспільство має вирішити проблеми непорозуміння, а то й зіткнення на релігійному, мовному, звичаєвому тощо ґрунті [8, с. 5-8].

Дослідницький проект ООН «Меншинства під загрозою» показав, що близько 1 млрд. людей – кожний сьомий житель планети – належать до груп, які тією чи іншою мірою є об'єктами виключення з суспільного життя через свій спосіб життя, який відмінний від інших груп населення. У Сербії і Чорногорії 30 % циганських дітей ніколи не відвідували початкову школу. У Мексиці 81 % корінного населення має дохід, нижчий від межі бідності, тоді як у загальній кількості населення ця частка складає 18 %. Курди в Туреччині і корінне населення Гватемали виключені з політичного життя тому, що держава не визнає за ними права використовувати рідну мову в школах, суді та інших офіційних місцях [1, с. 8].

Значна частина культурних особливостей одних народів настільки буває не схожою на культурні традиції інших народів, що вступає з ними в суперечності. Відмінності між культурами особливо помітні на рівні цінностей повсякденного життя – стосовно Бога, смерті, питань сім'ї, дітей.

«Саме у таких умовах «комунікація як взаємодія суб'єктів у формі діалогу і спілкування є сенсоутворюючим і конструюючим соціально-культурний простір процесом. Взаємне існування «свого» і «чужого» передбачає «буття-один-з-одним» у межах спільно обжитого соціокультурного простору» [9, с. 230]. Ознайомлення з особливостями культури

інших народів, з їхніми традиціями, звичаями, релігією, проведення політики, побудованої на толерантному ставленні до конкретних форм етнокультурного розмаїття світу – запорука подолання конфронтації у суспільстві та центробіжних тенденцій.

Висновки

Глобалізація в соціокультурній сфері може відбуватися за такими сценаріями: асиміляції (поглинання однією культурою іншої) через вестернізацію; глокалізації (поєднання досягнень цивілізації із збереженням особливостей своєї культури); локалізації, відродження традиціоналізму, відмови від будь-яких запозичень. У сучасному світі домінування Заходу, насамперед США, в економіці та політиці приводить до того, що і в сфері культури спостерігається вестернізація, яка становить загрозу самобутності культур, насамперед зі сторони американської культури. Якщо глобалізація у сфері культури буде відбуватися за сценарієм вестернізації, тобто культурної експансії західної культури, то це становитиме реальну загрозу національним цінностям, загрозу збереженню розмаїття культур, насадження цінностей споживацького суспільства.

Так як західні зразки являються досить простими для задоволення потреб людей, які належать до різних суспільств, до різних культур, то ми спостерігаємо тенденцію збереження народами різних країн своїх особливостей культури (мова, релігія, звичаї, традиції) і одночасно сприйняття західних стандартів у побуті, моді, проведенні дозвілля. Отже, глобальне не заперечує локальне, тому ми вважаємо, що в соціокультурній сфері відбувається процес глокалізації, який поєднує і глобалізацію і локалізацію. Причому, глобалізація стосується матеріальної сфери життя суспільства, тоді як локальними залишаються цінності духовної культури. По суті, ми спостерігаємо поєднання цінностей культурних і цивілізаційних. Тому необхідно зауважити, що коли говоримо про культурні цінності, то, в першу чергу, наголошуємо на традиційних цінностях суспільства. Цивілізаційні цінності – це в першу чергу ті вигоди,

які дає нам сьогоднішній рівень розвитку науки і техніки і який пов'язаний саме з випереджаючим розвитком країн Заходу.

Не зважаючи на всі проблеми, пов'язані з проведенням політики мультикультуралізму, для розширення культурних свобод, світова спільнота не може відмовитися від неї. Інтереси меншин не можуть бути ігноровані державою. Законодавство має забезпечити доступ до парламентів представникам меншин, тому що інакше вони в умовах демократії, яка забезпечує всім рівні політичні права, можуть постійно програвати під час виборів і, відповідно, сприймати владу як чужу. І тільки модель мультикультурної демократії може забезпечити ефективний механізм доступу до влади різних культурних груп.

Список літератури

1. Доклад о развитии человека 2004 : Культурная свобода в современном многообразном мире / ПРООН. – М. : Весь мир, 2004. – 312 с.
2. Філософський енциклопедичний словник / Під ред. В.І. Шинкарука та ін. – К. : Абрис, 2002. – 744 с.
3. Инглеарт Р. Культурный сдвиг в зеленом индустриальном обществе / Р. Инглеарт // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология ; под ред. В.Л. Иноземцева. – М. : Academia, 1999. – С. 249-260.
4. Воробйова Л.С. Соціокультурна ідентичність особистості в умовах трансформації суспільства / Л.С. Воробйова // Наука. Релігія. Суспільство. – 2004. – № 3. – С. 217-220.
5. Пролесев С.В. Глобалізація і вселанетарне людство / С.В. Пролесев // Практична філософія. – 2001. – № 2. – С. 138-141.
6. Хантингтон С. Кто мы?: Вызовы американской национальной идентичности / С. Хантингтон ; [пер. с англ. А. Башкирова]. – М. : ООО «Издательство АСТ» : ООО «Транзиткнига», 2004. – 635, [5] с. – (Philosophy).
7. Шинкаренко Ю. Сітьові структури і криза ідентичності: соціальні наслідки глобалізації / Ю. Шинкаренко // Філософська думка. – 2000. – № 4. – С. 21-36.
8. Дротянко Л.Г. Мультикультуралізм комунікативних процесів у глобалізованому світі / Л.Г. Дротянко, В.О. Жолдоков // Вісник національного авіаційного університету. Серія : Філософія. Культурологія : Збірник наукових праць. – К. : НАУ, 2012. – Вип. 1 (15). – С. 5-8.
9. Ороховська Л.А. Медіакультура у дзеркалі філософії історії. Монографія / Л.А. Ороховська. – К. : «Центродрук», 2015. – 334 с.

У.П. Кошетар

САМОИДЕНТИФИКАЦІЯ ЛОКАЛЬНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

В статті розглянуто проблеми самоідентифікації локальних цивілізацій в умовах глобалізації, що супроводжується міграцією і зіткненням культур і обґрунтовується, що проведення політики мультикультуралізму повинно бути направлено на недопущення розжигання міжнародних і міжетнічних конфліктів.

Ключевые слова: глобалізація, локальні цивілізації, мультикультуралізм, самоідентифікація.

U. Koshetar

SELF-IDENTIFICATION OF LOCAL CIVILIZATIONS UNDER THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION PROCESSES

The article deals with the problems of self-identification of local civilizations in the context of globalization accompanied by migration and the clash of cultures. The author give grounds that the policy of multiculturalism should be aimed at preventing of international and inter-ethnic conflicts.

Keywords: globalization, local civilizations, multiculturalism, self-identification.